

ми у випадку виникнення екстреної потреби в залученні зовнішнього фінансування. Крім того, співробітництво з Міжнародним валютним фондом є принциповим питанням з огляду на збереження іміджу країни, воно сприятиме позитивній динаміці кредитного рейтингу України на світових фінансових ринках, а також збереженню привабливості країни для іноземних інвесторів. У довгостроковій перспективі акцент співробітництва з МВФ має зміщуватися на консультаційні форми підтримки розробки макроекономічної політики держави.

Після подолання наслідків світової економічної кризи у період відновлення та динамічного зростання національної економіки співробітництво України з МФО має забезпечити збільшення масштабів технічного консультування, фінансування розвитку регіонів країни та приватного сектору економіки, впровадження нових механізмів надання підтримки із стратегічних питань розвитку економіки та інвестиційного менеджменту. У довгостроковому періоді акцент співробітництва з МФО має бути перенесено з кредитної підтримки на надання інноваційних консультаційних послуг та фінансових послуг, спрямованих на підтримку розвитку найважливіших державних та ринкових інститутів і впровадження засад інвестиційного фінансування.

Проведення вищенаведених заходів сприятиме: задоволенню потреб держави і корпоративного сектору економіки у позичкових коштах з найменш можливими витратами; збільшенню частки інвестиційних ресурсів у загальній сумі державних позик та створенню фінансової і економічної бази для погашення накопичених боргів; посиленню ролі зовнішніх державних позик у вирішенні завдань інвестиційного розвитку національної економіки, забезпеченню більш повного використання матеріальних, кадрових та інтелектуальних ресурсів України.

У організаційно-методичному плані вдосконалення співробітництва України з МФО має забезпечити:

- досягнення позитивних результатів від проведення економічних реформ шляхом апробації позитивного досвіду взаємодії МФО з державним і приватним сектором економіки у інших країнах;

- участь України у реформуванні МФО, визначенні нових завдань і напрямів діяльності МФО на новому етапі розвит-

ку світової економіки, посилення ролі української держави у становленні світових валютно-фінансових відносин;

- використання повного спектру послуг та інструментів, які застосовуються у практиці МФО і можуть забезпечити вирішення актуальних завдань економічної політики в Україні;

- підвищення довіри іноземних інвесторів до економічної політики в Україні, збільшення обсягів прямих іноземних інвестицій та відновлення доступу до міжнародного ринку приватних капіталів.

Досягнення вказаних системних орієнтирів сприятиме макроекономічній стабілізації у країні та створить передумови для сталого зростання національної економіки і підвищення рівня життя населення.

Література

1. Country Evaluation and Regional Relations Independent Evaluation Group. Ukraine: Country Assistance Evaluation. – September 10, 2008.

2. Група незалежної оцінки. Результати розвитку в країнах со середнім рівнем доходів. Оцінка підтримки со сторони Всемирного банка. – Вашингтон, 2007.

3. Рахункова палата України. Аналіз ефективності використання позик міжнародних фінансових організацій на виконання системних та інвестиційних проектів економічного і соціального розвитку України. – Київ: Рахункова палата України, 2007. – Випуск 6.

4. Постанова Кабінету Міністрів України від 26.11.2008 р. №1027 «Про порядок ініціювання, підготовки та реалізації проектів економічного і соціального розвитку України, що підтримуються міжнародними фінансовими організаціями».

5. Стратегія партнерства з Україною на період 2008–2011 фінансових років, Міжнародний банк реконструкції та розвитку та Міжнародна фінансова корпорація [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: http://me.kmu.gov.ua/file/link/145188/file/Strategy_08_11.pdf

6. STRATEGY FOR UKRAINE 2011 – 2014, Document of The EBRD, As approved by the Board of Directors at its meeting on 12/13 April 2011 [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: http://www.ebrd.com/downloads/country/strategy/ukraine_country_strategy_2011_2014.pdf

Ю.В. ТОПЧІЙ,
аспірант, Академія фінансового управління

Вплив іноземного капіталу на розвиток банківської системи України

Досліджено питання впливу іноземного капіталу на розвиток банківської системи України. Проаналізовано позитивні і негативні аспекти присутності іноземного капіталу у банківській системі країни. Запропоновано рекомендації щодо управління процесом збільшення частки іноземного капіталу у банківській системі.

Ключові слова: банківська система; глобалізація фінансового ринку; іноземний капітал; іноземні інвестиції.

Исследован вопрос влияния иностранного капитала на развитие банковской системы Украины. Проанализированы позитивные и негативные аспекты присут-

ствия иностранного капитала в банковской системе страны. Предложены рекомендации относительно управления процессом увеличения доли иностранного капитала в банковской системе.

Ключевые слова: банковская система; иностранный капитал; иностранные инвестиции; глобализация финансового рынка.

The problem of influence of foreign capital on the development of banking system of Ukraine has been researched. Some positive and negative aspects of presence of foreign capital in banking system have been analyzed. Some recommendations have been given as for management of the process of increase of foreign capital part in banking system.

Keywords: banking system; globalization of financial market; foreign market; foreign investment.

Постановка проблеми. На розвиток світової економіки суттєво впливає глобалізація фінансового ринку. Фактично всі країни світу незалежно від рівня їхнього економічного розвитку намагаються використати прямі іноземні інвестиції як джерело зростання, розвитку і поширення новітніх технологій [4, с. 356].

Вчені відмічають, що у найближчому майбутньому фінансовій глобалізації немає реальних альтернатив. Разом з тим фінансова глобалізація – процес неоднозначний, і не можна ігнорувати того, що внаслідок поглиблення цього процесу одні країни досягають значних результатів в економічному розвитку, а інші можуть опинитися на межі залежності від більш розвинених країн.

Внаслідок глобалізаційних процесів впродовж останніх років у банківській системі України стають очевидними тенденції до збільшення ролі іноземного капіталу. Науковці, які досліджують питання впливу іноземного капіталу на розвиток банківської системи, наголошують, що це явище досить суперечливе і багатогранне. Поряд із перевагами надходження іноземних інвестицій у банківську систему країни існують і негативні фактори цього процесу, які не слід ігнорувати.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. В Україні проблема впливу іноземного капіталу на функціонування банківської системи набула особливої актуальності ще у 2005–2006 роках, коли потужні іноземні банки почали проявляти інтерес до вітчизняних фінансово-кредитних установ. Дане питання стало об'єктом досліджень таких науковців, як О.І. Барановський, В.М. Геєць, О.О. Другов, М.А. Козоріз, В.І. Міщенко, В.В. Рисін, М.І. Савлук, Г.Я. Стеблій, О.А. Сугоняко, Т.С. Смовженко, Н.М. Шелудько тощо. Однак і нині оцінка наслідків присутності іноземного капіталу у вітчизняній банківській системі залишається актуальною як серед науковців, так і банкірів-практиків й потребує подальших досліджень.

Метою статті є оцінка впливу іноземного капіталу на розвиток банківської системи України.

Виклад основного матеріалу. Щодо необхідності залучення іноземного капіталу в банківську систему країни вітчизняними і зарубіжними науковцями висловлюються різні, подекуди дискусійні погляди. Відтак, одні вчені вважають, що іноземний капітал необхідно залучати в економіку країни у значних обсягах. Інші науковці, навпаки, припускають, що за неконтрольованого та нерегульованого притоку іноземних інвестицій існує небезпека втрати країною економічної незалежності.

Зазначимо, що фінансовий ринок України є досить привабливим для іноземних інвесторів. По-перше, бажаючі зберегти власну самостійність, іноземні інвестори вимушені шукати нові фінансові ринки (переважно це ринки Східної Європи та пострадянських країн). Банківський сектор України впродовж останніх років інтенсивно розвивається, фінансовий ринок не перенасичений потужними фінансово-кредитними установами, як, зокрема, європейський ринок. Нестабільна економічна ситуація в країні, поєднана з досвідом роботи іноземних інвесторів, може принести останнім значні прибутки (в умовах фінансової кризи в Україні досить ефективно працювали, зокрема, такі банки зі 100% іноземним капіталом, як Сітібанк та ІНГ Банк тощо).

По-друге, вітчизняним учасникам кредитного ринку вкрай складно через брак коштів і досвіду роботи конкурувати з потужними світовими фінансовими групами. Наслідки світової фінансової кризи 2008 року переконливо засвідчили, що банки з іноземним капіталом виявилися не такими уразливими до кризових явищ, як українські.

Деяко змінилася і стратегія діяльності іноземних інвесторів на вітчизняному фінансовому ринку. Якщо на початковому етапі входження банків з іноземним капіталом на фінансовий ринок країни діяльність останніх була спрямована на обслуговування клієнтів материнської компанії, то на даному етапі іноземні інвестори здебільшого орієнтовані на розгалуженість мережі філій банку та його клієнтуру.

У сучасних умовах, коли Україна є учасницею світового процесу руху капіталу, іноземний капітал не може обійти фінансові ринки країни. Присутність банків з іноземним капіталом у вітчизняній банківській системі відповідає інтересам економічного розвитку України, однак держава має контролювати цей процес.

Проаналізуємо динаміку показників діяльності банків України з іноземним капіталом протягом 2001–2010 років (табл. 1).

Згідно з даними НБУ станом на 01.01.2001 р. в Україні функціонувало 22 банки з іноземним капіталом, у тому числі зі 100% іноземним капіталом – сім. Частка іноземного капіталу у статутному капіталі банків становила 13,3%. За десять років кількість зареєстрованих банків з іноземним капіталом збільшилася на 33 одиниці та на 01.01.2011 р. становила 55 банків. Водночас зросла кількість банків із 100% іноземним капіталом на 13: з 7 до 20 одиниць.

За 2010 рік частка іноземного капіталу в українській банківській системі збільшилася на 4,8% – з 35,8 до 40,6%. Так,

Таблиця 1. Динаміка показників діяльності банків України з іноземним капіталом у 2001-2010 роках

Дата	Кількість банків що мають ліцензію НБУ на здійснення банківських операцій	З них: з іноземним капіталом	У т.ч. зі 100% іноземним капіталом	Частка іноземного капіталу в статутному капіталі банків, %
01.01.2001	153	22	7	13,3
01.01.2002	152	21	6	12,5
01.01.2003	157	20	7	13,7
01.01.2004	158	19	7	11,3
01.01.2005	160	19	7	9,6
01.01.2006	165	23	9	19,5
01.01.2007	170	35	13	27,6
01.01.2008	175	47	17	35,0
01.01.2009	184	53	17	36,7
01.01.2010	182	51	18	35,8
01.01.2011	176	55	20	40,6

Джерело: офіційний сайт Національного банку України.

на 01.01.2011 р. із 176 діючих в Україні банків налічувалося 55 банків з іноземним капіталом (на 01.01.2010 р. – 51 банк з іноземним капіталом із 182 працюючих), у тому числі 20 – із 100% іноземним капіталом (на 01.01.2010 р. – 18 банків).

Отже, збільшення кількості банків з іноземним капіталом (у тому числі зі 100% іноземним капіталом) є закономірним наслідком інтеграції України у світовий фінансовий ринок. Їхня питома вага на 01.01.2011 р. становила 31,25% від загальної кількості зареєстрованих банків, що мають ліцензію НБУ на здійснення банківських операцій.

За інформацією НБУ, станом на 01.04.2011 р. на українському фінансовому ринку діяло 54 банки з іноземним капіталом (30,7% від загальної кількості діючих банків). З них 20 банків – зі 100% іноземним капіталом (або 11,4%). З початку року частка іноземного капіталу збільшилася із 40,6 до 41,46%. Власний капітал банків на початок квітня 2011 року досяг 138,4 млрд. грн., збільшившись за три місяці 2011 року на 0,71 млрд. грн., або на 0,5%.

Іноземний капітал у банківському секторі України (станом на 01.01.2010 р.) був представлений 24 країнами світу. Найбільшу частку у статутному капіталі вітчизняних банків становить капітал Російської Федерації (8,13%), Франції (4,29%), Кіпру (4,71%), Австрії (4,4%), Нідерландів (2,62%), Угорщини (2,41%), Швеції (2,13%), Польщі (1,96%), Греції (1,48%), Німеччини (1,41%), Італії (0,83%), інших країн (1,44%) [6].

Слід зазначити, що у 2010 році на фінансовому ринку України суттєво посилили власні позиції російські банки. Так, на чотири російських банка – ВТБ, Промінвестбанк, Альфа-Банк, дочірній банк Сбербанку Росії – припадає понад 10% активів, 8% капіталу та 14% корпоративного кредитного портфелю вітчизняної банківської системи [7]. На думку експертів, зростання впливу російського капіталу на вітчизняну банківську систему може призвести до підвищення політизації ключових фінансових бізнес-рішень, обумовлених тим, що в переважній більшості випадків ці банки обслуговують стратегічні галузі національної економіки.

За підвищення ролі іноземного капіталу у банківській системі України потрібно розуміти переваги і недоліки цього процесу для країни. Проаналізуємо позитивні і негативні

фактори присутності іноземного капіталу у банківській системі країни.

Позитивним аспектом діяльності на кредитному ринку України банків з іноземним капіталом є:

- забезпечення надходження необхідних іноземних інвестицій;
- прискорення процесу реформування вітчизняної банківської системи;
- консолідація банківської системи, загострення конкуренції між українськими банками та іноземними, внаслідок чого варто очікувати підвищення рівня конкурентоспроможності вітчизняної банківської системи загалом;
- впровадження у вітчизняну банківську систему міжнародного досвіду банківської діяльності;
- впровадження у банках новітніх банківських стандартів і технологій;
- розширення асортименту банківських послуг та підвищення якості останніх;
- підвищення кваліфікаційного рівня працівників банківського сектору та ефективності обслуговування клієнтів;
- можливе здешевлення вартості кредитних ресурсів;
- удосконалення системи управління банківськими ризиками;
- посилення ролі національних банківських систем в розподілі іноземних інвестиційних ресурсів тощо.

Якщо приплив зарубіжного банківського капіталу належним чином регулюється та контролюється, структура банківської системи поліпшується, банки отримують більше стимулів для виходу на міжнародні фондові ринки, більш динамічно розвиваються місцеві фондові ринки, стає ефективнішим трансмісійний механізм грошово-кредитної політики, а відсоткова ставка знижується [1].

Однак існують і негативні аспекти, пов'язані з надмірним припливом іноземного капіталу у банківську систему країни, зокрема:

- посилення контролю за банківською системою України з боку іноземних інвесторів може послабити економічну безпеку країни;
- присутність іноземних банків може послабити позиції ще недостатньо розвиненої банківської системи країни;

– внаслідок надмірного притоку іноземного капіталу фінансовий ринок України стає більш вразливим відносно коливань на світових фінансових ринках.

– загострення міжбанківської конкуренції може призвести до фінансової нестабільності. Унаслідок тиску на українські банки та неспроможності останніх конкурувати з іноземними, існує ймовірність, що деякі вітчизняні банки можуть бути ліквідовані;

– завдяки конкурентним перевагам існує ймовірність зосередження діяльності іноземних банків на найприбутковіших операціях, «відібрання» найприбутковіших ринків та клієнтів;

– ускладнюється банківський нагляд за операціями іноземних банків;

– підвищується загроза відтоку українського капіталу за межі країни. Існує ймовірність обмеження вітчизняних позичальників у кредитних ресурсах, оскільки останні використовуватимуться іноземними банками для проведення зовнішніх операцій;

– світовий досвід переконує, що фінансові ресурси іноземних банків – це не надійне джерело кредитування економіки, оскільки при настанні фінансових криз вони залишають фінансові ринки країни тощо.

Здійснюючи перерозподіл фінансових ресурсів, банківська система в певній мірі визначає розвиток економіки країни, і тому досить небезпечним для її розвитку є необмежений доступ на фінансовий ринок іноземного капіталу. Як справедливо зауважує М.І. Савлук, банки – стратегічно важливі об'єкти з точки зору економічної безпеки держави, тому відмова від незалежності банківської системи загрожує суверенності країни [3, с. 8].

У процесі поглинання потужними іноземними банками неконкурентоспроможних українських банків існує ймовірність, що іноземні банки будуть контролювати весь банківський ринок країни, що може негативно позначитись на рівні економічної безпеки держави. Досить пригадати еволюцію розвитку банківської системи Польщі.

Польські вчені В.–Л. Яворський та Ц. Косіковський зауважують, що іноземні банки, які спочатку створюються з метою надання фінансових послуг резидентам, згодом починають лобіювати не національні інтереси, а підтримувати іноземні компанії. Прихід іноземного капіталу в польську банківську систему не був регульований і спрямований на її розвиток і, найголовніше, – на розвиток польської економіки. Не існувало ніяких правових особливостей їх діяльності. Як наслідок, банки, контрольовані іноземними інвесторами, диктують свої інтереси банківській системі [3, с. 9].

Аналізуючи досвід роботи банків з іноземним капіталом, фахівці наголошують на тому, що мета створення і функціонування такого роду банків впроваджує в життя стратегію діяльності материнської компанії, яка не перетинається з площиною національних економічних інтересів. Власники іноземного капіталу передовсім керуються власними інтересами, а не пріоритетами розвитку банківської системи певної країни.

Зарубіжний досвід, зокрема польський, свідчить, що банки, контрольовані закордонними інвесторами, не будуть цілеспрямовано сприяти підвищенню конкурентоспроможності українських виробників, оскільки це створить додаткову конкуренцію для їх власних виробників. Відповідно розраховувати на нічим не обумовлену суттєву інвестиційну підтримку від закордонних банків недоцільно [2, с. 201].

Унаслідок того, що вітчизняні банки у порівнянні з банками економічно розвинутих країн мають невисокий рівень капіталізації, може скластися ситуація, коли іноземні банки будуть суттєво впливати на характер економічного розвитку в країні та контролюватимуть пріоритетні сфери діяльності. Цілком ймовірно, що порушення цілісності економічних інтересів суспільства може привести до багатьох соціальних проблем у суспільстві (зростання безробіття тощо), з якими протягом останніх років зіштовхуються країни Східної Європи, зокрема Польща.

Світовий досвід свідчить, що у різних країнах до функціонування іноземного капіталу в банківській сфері застосовуються певні обмеження (зокрема, функціонування капіталу ґрунтується на певних принципах, встановлюється ліміт до статутного капіталу тощо). Оскільки частка іноземного капіталу у вітчизняній банківській системі перевищує 35%, на нашу думку, є досить слушними пропозиції щодо встановлення в Україні на законодавчому рівні квоти відносно іноземного капіталу у банківській системі країни.

Висновки

Проведене дослідження дає змогу зробити висновок, що вирішення питання меж і масштабів присутності іноземного капіталу в банківській системі України потребує комплексного підходу. Іноземні інвестиції необхідні з точки зору надходжень додаткових фінансових ресурсів, підтримки конкуренції між банками, впровадження нових банківських технологій та продуктів, однак наслідки впливу іноземного капіталу на банківську систему України можуть бути різними. Присутність іноземного капіталу у банківській системі має відповідати стратегічним цілям країни, оскільки за неконтрольованого та нерегульованого притоку іноземного капіталу існує небезпека втрати країною економічної незалежності. Надмірний приплив іноземного капіталу в банківську систему країни виправданий у тому разі, коли вітчизняна банківська система вже склалася, а не перебуває у стані розвитку, і є достатньою її капіталізація.

Науковцями пропонуються різні шляхи управління процесами зростання частки іноземного капіталу у банківській системі країни. Однак, на нашу думку, в сучасних умовах потрібно, по–перше, розробити довгострокову концепцію розвитку банківської системи України, по–друге, на законодавчому рівні встановити квоту присутності іноземного капіталу у банківській системі країни. Останній захід позбавить іноземних інвесторів можливості контролювати певну частку кредитного ринку країни, суттєво на неї впливати і диктувати свої інтереси банківській системі.

Література

1. Геєць В. Іноземний капітал у банківській системі України // Дзеркало тижня. – 8 липня 2006 року. – №26.
2. Другов О.О., Орловський О.С. Активізація інвестиційної діяльності банківської системи в умовах росту в ній участі іноземних інвесторів // Регіональна економіка. – 2007. – №2. – С. 198–203.
3. Другов О., Рисін В., Сенищ І. Еволюція і перспективи розвитку банківських систем Польщі та України // Вісник НБУ. – 2007. – №5 (135). – С. 8–11.
4. Економічні проблеми XXI століття: міжнародний та український виміри / За ред. С.І. Юрія, Є.В. Савельєва. – К.: Знання, 2007. – 595 с.
5. Офіційний веб-сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>
6. Річний звіт НБУ за 2009 рік [Електронний ресурс] – Режим доступу: www.bank.gov.ua/publication/an_rep/A_report_2009.pdf.
7. Finance.ua [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://news.finance.ua/ua/~1/0/all/2011/02/13/227617>

К.В. ПАВЛЕНКО,
студентка, Київський національний економічний університет ім. В. Гетьмана,
О.М. СУЦЕНКО,
к.в.н., Київський національний економічний університет ім. В. Гетьмана

Сучасний стан та перспективи розвитку похідних цінних паперів світового ринку капіталів (Частина II. Практичний аспект)

У статті аналізуються історичні особливості запровадження та функціонування кредитних деривативів, їх позитивний та негативний вплив на світову фінансову систему. Досліджується сучасна політика міжнародних фінансових інституцій у сфері регулювання ринку похідних цінних паперів.

Ключові слова: світовий фінансовий ринок, хеджування ризиків, кредитні деривативи, забезпечені похідні цінні папери, кредитно-дефолтні свопи, забезпечені дефолтні облігації, облігації з високим ступенем ризику, Брейді-облігації, світова фінансова криза.

В статье анализируются исторические особенности внедрения и функционирования кредитных деривативов, их позитивное и негативное влияние на международную финансовую систему. Исследуется современная политика международных финансовых институций в сфере регулирования рынка производных ценных бумаг.

Ключевые слова: мировой финансовый рынок, хеджирование, кредитные деривативы, обеспеченные производные ценные бумаги, кредитно-дефолтные свопы, обеспеченные дефолтные облигации, облигации с высокой степенью риска, Брейди-облигации, мировой финансовый кризис.

The paper deals with the historical background of introduction and functioning of the credit derivatives, their positive and negative influence on the world's financial system. The current policy of the international financial institutions in the area of the credit derivatives market is considered.

Постановка проблеми. Похідні цінні папери за своєю суттю і призначенням мають слугувати хеджуванню ризиків та

полегшенню обігу фінансових активів на ринку, сприяти розвитку фінансових та економічних відносин, проте в багатьох випадках вони використовувалися з метою задоволення спекулятивних інтересів. Прикладами такого спекулятивного використання цінних паперів стали боргові кризи 80-х, 90-х років XX сторіччя та остання фінансова криза 2008–2010 років. Попри те, що це питання стало предметом прискільки уваги регулюючих органів, і донині не вдалося повністю виключити можливість повторення подібних спекуляцій у майбутньому. Це автоматично ставить під питання можливість подальшого поступального розвитку публічного та корпоративного сектору економіки.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Різноманітні аспекти створення та використання похідних цінних паперів ринку капіталів знайшли своє відображення у працях вітчизняних вчених: Я. Головіна [1], К.В. Паливоди [4], В.Б. Гордона [2], Н. Шапран, В. Шапран [7] та інші. Проте питання функціонування ринку деривативів більш ґрунтовно висвітлені зарубіжними дослідниками, такими як А.Д. Смірнов [5], Роберт В. Кольб [23], Лаурі С. Гудман [19], Франк Дж. Фабоззі, Доміано Бріго та інші.

Метою даної статті є дослідження передумов та причин створення новітніх похідних цінних паперів, особливостей їх практичного застосування в межах світової фінансової системи (як на рівні окремих компаній, так і на рівні країн), виявлення переваг та недоліків похідних фінансових інструментів та оцінка їх ролі у розвитку світової кризи заборгованості.

Виклад основного матеріалу. Відхід у 70-х роках від Бреттон-Вудської системи надав свободу фінансовому ринку: з цього часу починається стрімке зростання обсягів